

Zdzisław Sirojć

Praca socjalna i inne terminy „socjalne”

Wśród podstawowych terminów „socjalnych” wyróżniamy (poczynając od pojęć najbardziej ogólnych do szczegółowych):

- europejski model socjalny,
- państwo socjalne,
- sferę socjalną,
- politykę socjalną,
- problemy socjalne,
- pracę socjalną jej.

Najszerszym pojęciem jest europejski model socjalny (European social model). Ma ono wiele znaczeń, na które składają się m. in.:

- 1) różne modele socjalne funkcjonujące w krajach europejskich (brytyjski, skandynawski, kontynentalny, śródziemnomorski, wschodnioeuropejski);
- 2) wartości i cechy polityki społecznej prowadzonej w Europie Zachodniej po II wojnie światowej (odróżniające je od modelu amerykańskiego czy wschodnioazjatyckiego);
- 3) docelowy model socjalny państw Unii Europejskiej, oparty na wydajnej gospodarce, wysokim poziomie ochrony socjalnej, edukacji i dialogu społecznym [Książkowski, 2008: 418].

Europejski model socjalny opiera się na:

- gospodarce rynkowej (systemie gospodarczym opartym głównie na prywatnej własności środków produkcji, zorientowanych na gospodarkę rynkową),
- demokracji parlamentarnej (systemie państwowym opartym na podstawach demokratycznych),
- praworządny państwie (systemie prawnym, nadającym ramy postępowaniu obywateli, działaniom gospodarczym i częściowo także państwowym, zakładającym współdziałanie obywateli w działaniach społecznych),
- inkluzji (szerokim obszarze aktywności społeczno-politycznej obywateli, dążących do rozszerzenia wykształcenia zawodowego i promocji zatrudnienia, równości szans oraz do stworzenia możliwości rozwoju dla wszystkich, by osiągnąć integrację ze społeczeństwem i jego poszczególnymi obszarami),
- opiece społecznej, w szczególności opiece rodzinnej i nieformalnej (celach państwowych ukierunkowanych na zabezpieczenie socjalne obywateli, w szczególności sieci prywatnych, nieformalnych usług wykonywanych głównie w obrębie rodziny),
- ochronie socjalnej (rozbudowanym systemie ochrony socjalnej, dążącym do zapobiegania i zmniejszenia występowania ryzyka socjalnego i aktywnego działania w przypadku zaistnienia takiej sytuacji [Schulze, 2005: 395-396]).

Ważnym pojęciem, korespondującym ściśle z europejskim modelem socjalnym, jest pojęcie państwa socjalnego, albo inaczej państwa opiekuńczego (*welfare state*).

Nawiązuje ono do koncepcji państwa i społeczeństwa powstałej pod wpływem tzw. ekonomii dobrobytu, zakładającej ingerencję państwa w życie gospodarcze i społeczne, w szczególności w rozwiązywanie różnych problemów socjalnych.

Państwo socjalne – to oparty na demokracji model państwa opiekuńczego, ukształtowany po II wojnie światowej, nakierowany na materialne zabezpieczenie i udział społeczeństwa w dobrobycie.

W oparciu o tę definicję możemy powiedzieć, iż większość współczesnych państw europejskich realizowała bądź realizuje (przynajmniej w deklaracjach) model państwa socjalnego.

Z działalnością państwa związany jest obszar rzeczywistości społecznej nazywany sferą socjalną, który obejmuje m.in.:

- fragment życia społecznego obejmujący socjalne problemy jednostek i społeczeństw oraz ich rozwiązywanie ukierunkowane na zaspokojenie podstawowych potrzeb społecznych,
- obszar rzeczywistości społecznej związany z zapewnieniem podstawowych potrzeb społecznych, jednostkom, grupom społecznym czy całym społeczeństwom,
- socjalny element sfery społecznej, która, obok sfer kulturalnej, politycznej i gospodarczej, składa się na życie społeczne.

Terminem ściśle związanym z państwem, w szczególności z państwem socjalnym i sferą socjalną jest polityka socjalna (polityka społeczna w węższym jej rozumieniu).

Polityka socjalna to celowa działalność państwa oraz innych jego podmiotów takich jak: samorządy terytorialne, organizacje pozarządowe czy osoby prywatne, ukierunkowana na zaspokojenie podstawowych potrzeb społecznych ludności.

Polityka socjalna jest częścią polityki społecznej, w wąskim jej pojmowaniu obejmuje zabezpieczenie społeczne [Bednarik, 2009: 233].

Prowadzona przez państwo polityka socjalna powinna opierać się na następujących zasadach:

- sprawiedliwości społecznej,
- społecznej solidarności,
- subsydiarności,
- partycypacji.

Z polityką socjalną ściśle powiązane są problemy socjalne.

Na problemy socjalne składają się obiektywne lub subiektywne zjawiska wymagające interwencji, związane z zaspokajaniem podstawowych potrzeb społecznych.

Rozwiązywanie problemów to domena polityki socjalnej, ale także pracy socjalnej, którą obok państwa mogą prowadzić samorządy, organizacje pozarządowe, czy też osoby prywatne, we współpracy z podmiotami ją koordynującymi.

Pracę socjalną pojmować będziemy jako działalność społeczną różnych podmiotów zorientowanych na pomoc jednostkom, grupom społecznym i społecznościom w rozwoju i przełamywaniu sytuacji trudnych.

Pracę socjalną można zdefiniować także jako sztukę, naukę i zawód, który pomaga ludziom rozwiązywać problemy osobiste, grupowe (przede wszystkim rodzinne) oraz zbiorowe tak, aby osiągnąć zadowalające stosunki poprzez pracę indywidualną, pracę z grupą, organizację społeczności, administrację i badania [Skidmore, M.G. Thackeray, 1998: 23].

Pracę socjalną możemy analizować i interpretować w trzech wymiarach:

- jako historycznie ukształtowaną działalność społeczną,
- jako autonomiczną profesję,
- jako kształtującą się dyscyplinę naukową [Kowalski, 2008: 20].

Praca socjalna może być pojmowana w wąskim i szerokim znaczeniu. W znaczeniu węższym może być pojmowana jako kontakt pracownika socjalnego z klientem, w szerokim pojęciu – to działalność socjalno-administracyjno-techniczna różnych podmiotów, mająca na celu rozwiązywanie trudnych problemów i sytuacji socjalnych.

Praca socjalna jest najczęściej zdeterminowana:

- poziomem rozwoju społeczeństwa,
- sytuacją gospodarczą,
- normami i zasadami moralnymi,
- systemami wartości,
- filozofią i kulturą społeczeństwa,

- społecznymi tradycjami [Žilova, 2009: 35-36].

Przedmiotem pracy socjalnej są:

- zjawiska i problemy socjalne,
- przyczyny ich powstawania,
- możliwości i sposoby ich rozwiązywania,
- stosunek jednostek, grup i społeczności do problemów socjalnych i przyczyn ich powstawania,
- systemy wartości i poglądy jednostek, grup i społeczności na konkretne problemy socjalne,
- możliwości, sposoby i efekty zapobiegania problemom socjalnym,
- adekwatność i efektywność metod i technik pracy socjalnej [Žilova, 2009: 39].

Podmiotami pracy socjalnej są: jednostka, grupa społeczna i społeczność (środowisko).

W ścisłym sensie przez pracę socjalną rozumieć można rodzaj działania społecznego realizowanego w autonomicznym sektorze socjalnym społeczeństwa.

Na podstawowe funkcje pracy socjalnej składają się:

- odnowienie zdolności i przywracanie osłabionego funkcjonowania społecznego jednostek,
- zapewnienie indywidualnych i zbiorowych zasobów w celu zwiększenia skuteczności funkcjonowania społecznego,
- zapobieganie społecznej dysfunkcji, na które składają się: wykrywanie, hamowanie i eliminowanie warunków i sytuacji, mogących przeszkadzać w społecznym funkcjonowaniu [Skidmore, M.G. Thackeray, 1998: 20-22].

Celem pracy socjalnej jest usprawnienie społecznego funkcjonowania niezależnie od tego, czy potrzeba takiego ulepszenia jest dostrzegana przez jednostkę, czy przez ogół społeczeństwa [Skidmore, M.G. Thackeray, 1998: 54].

Mówiąc bardziej konkretnie zadaniem pracy socjalnej jest:

1. umacnianie w ludziach zdolności do rozwiązywania problemów i radzenia sobie,
2. kontaktowanie ludzi ze służbami, które mogą zapewnić im środki, świadczenia i możliwość samorealizacji,
3. sprzyjanie efektywnemu i humanitarnemu działaniu tych służb,
4. przyczynianie się do opracowywania i ulepszania polityki socjalnej [Pinkus, 1973: 15].

Praca socjalna, jako praktyka i nauka, wypracowała cztery podstawowe metody działania:

1. metodę indywidualnego przypadku, obejmującą diagnozę, wywiad środowiskowy, plan postępowania, interwencję, ewaluację i korektę, oraz zakończenie interwencji;
2. metodę pracy grupowej, występującą w działaniach rozwojowo-wychowawczych, psychoterapeutycznych i rewalidacyjnych;
3. metodę środowiskową, czyli metodę organizacji środowiska lokalnego, polegającą na rejestracji problemów środowiska, kompleksowym i komplementarnym systemie działań, podejmowanych z intencją usuwania zagrożeń i niepożądanych zjawisk – sprzyjających jego rozwojowi;
4. metodę administrowania świadczeniami socjalnymi, czyli rozwiązywania problemów, dostarczania świadczeń socjalnych, co przekłada się na urzeczywistnianie konkretnej polityki socjalnej [Kotomska, 2008: 112-114].

- [1] Bednarik, R. 2009. *Teoria a prax socjalnej polityki*, in: A. Tokárová a kolektiv, *Socialna praca. Kapitoly z dejin, teorie a metodyki socialnej prace*, Prešov.
- [2] Kotomska, M. 2008. *Praca socjalna z osobami bezrobotnymi*, in: *Profesjonalna praca socjalna*, E. Trafiałek (red.), Kielce.
- [3] Kowalski, S. 2008. *Teoretyczne podstawy pracy socjalnej*, in: *Profesjonalna praca socjalna*, E. Trafiałek (red.), Kielce.
- [4] Książkowski, M. 2008. *Europejski model socjalny*, in: *Polityka społeczna*, G. Firlit – Fesnak, M. Szyłko – Skoczny (red.), Warszawa.

-
- [5] Pinkus, A., Minaham, A. 1973. *Social work practice: Model and method*, Ithaca.
- [6] Schulze. 2005. *Integracja europejska a ochrona socjalna*, in: *Państwo socjalne w Europie*, K. Kraus, T. Geisen, K. Piątek (red.), Toruń.
- [7] Skidmore, R.M. Thackeray, M.G.. 1998. *Wprowadzenie do pracy socjalnej*, Katowice.
- [8] Žilova, A. 2009. *Vybrane kategorie*, in: A. Tokárová a kolektiv, *Socialna praca. Kapitoly z dejin, teorie a metodyki socialnej prace*, Pr-
ešov.